

ויחי

אח אויך אין מצרים איז געווען ויחי געלעבט".

ב. סיפורי רבותינו נשיאינו בכלל, ואלו שנמסרו לנו על ידם ע"מ לפרסם — בפרט, מדויקים הם, כידוע, בכל פרטיהם; היינו, הן בשייכות להבנת תוכן הסיפור — שכל פרט נוגע ומסייע להבנת כללות ענינו, והן בשייכות להמוסר-השכל שבהסיפור, שבכל פרט טמונה הוראה בעבודת ה'.

וכן הוא גם בנדר"ד — כולל גם שאלת ה"צ"צ, כי אף ששאלה בילדותו, בכ"ו מכיון שגם היא חלק מהסיפור שנמסר לנו ע"י רבותינו נשיאינו, הרי בודאי שגם בה תוכן רב ו(כמילא) גם הוראה בעבודת האדם. ובפרט עפ"י מרז"ל "בוצין בוצין מקטפי ידיע".

ועוד נקודה בזה: ביאורו של אדה"ז נאמר לה"צ"צ והוא עדיין בקטנותו — שמוזה מובן שההוראות מהסיפור שייכות לכאור"א — גם לאלו שהם עדיין בדרגה של "קטנות" בעבודת ה'.

ג. בהשקפה ראשונה, ישנם כמה פרטים בלתי מובנים בתוכן ובהמשך הסיפור הנ"ל:

א) ביאורו של אדמו"ר הוקן אין בו לכאורה תשובה מספיקה לשאלתו של ה"צ"צ — דהרי שאלתו היתה: איך יתכן שמבחר שנות חייו של יעקב הן הי"ז שנה שגר במצרים, ואילו מענתו של אדמו"ר היתה שע"י לימוד ה'

א. כ"ק מו"ח אדמו"ר סיפר: בהיות ה"צ"צ ילד ולמד את הכתוב: "ויחי יעקב בארץ מצרים שבע עשרה שנה", תירגם לו מורו — ע"פ פי' בעה"ט: — שאת י"ז שנותיו המובחרות חי יעקב במצרים ("יעקב אבינו האט געלעבט די זיבעצעהן בעסטע יאָהרען אין מצרים"). כשבא הביתה מהחדר שאל את זקנו אדמו"ר הוקן: היתכן שיעקב אבינו, בחיר האבות, יהיו מבחר שנות חייו י"ז שנה שגר בארץ מצרים ערות הארץ?

ויענהו אדמו"ר הוקן: כתיב: "ואת יהודה שלח לפניו אל יוסף להורות לפניו גשנה", ואיתא במדרש: — מובא ברש"י — א"ר נחמי' להתקין לו בית תלמוד, שתהא שם תורה ושיהיו ה' שבטים הוגים בתורה. להורות לפניו גשנה, כשלומדים תורה מתקרבם ל' השי"ת, ו(לכן) היתה בחי' "ויחי" גם במצרים ("אז מען לערנט תורה ווערט מען געהנטער צום אויבערשטן ב"ה,

1) היום יום יח טבת (ע' יב).

2) ריש פרשתנו.

3) "דא ויחי יעקב בארמ"צ י"ז שנה שהראשונים לא היו חיים שהרי אמר כי ארז אל בני אבל שאולה. וראה מ"ש לפניו: "דא ויחי יעקב בארץ שלא חי ימים טובים בלא צער אלא כמגין ויחי יז שנה משגולד יוסף עד שנמכר יז שנה במצרים". וראה גם לקו"ת להארי"ל, אלשיך ואוה"ח כאן.

4) שער הפסוקים תולדות כו, כה, וראה ג"כ ב"ר פע"ז, א. וחי' קט, ב. קמו, ב.

5) מקץ מב, ט. יב. וראה קה"ר עה"פ

א, ד) והארץ לעולם עומדת.

6) ויגש מו, כה.

7) תנחומא באבער, יל"ש עה"פ. וראה

לקמן הערה 10.

8) ראה לקו"ש ח"א ע' 24. ח"ה ע' 86

ואילך.

9) ברכות מה, רע"א.

סיפור הכתוב (לאחר שנתבשר יעקב כי "עוד יוסף חי וגו'", "ויפג לבו גו' עד כי "וירא את העגלות וגו' ותחי רוח יעקב אביהם" ¹²) שדוקא כראות יעקב את העגלות או ותחי רוחו: סימן מסר להם במה הי' עוסק . . בפרשת עגלה ערופה זה שנאמר וירא את העגלות אשר שלח יוסף וכו' ; הרי שעיקר שמחתו של יעקב ושלמותה באה בראותו שיוסף עומד במצב רוחני נעלה ותורתו וצדקתו עמו כמקדם ¹³. וזהו גם מה שאמר יעקב ליוסף בבואו למצרים: "אחרי ראיתי את פניך כי עודך חי" ¹⁴ (והאם דוקא ראיית פניו מוכיחה שהוא חי? אלא) שהכוונה בזה לצדקתו וחיותו הרוחנית שאותה ראה יעקב בפניו של יוסף, וזהו עיקר סיבת שמחתו ¹⁵.

ומזה מובן, ששמחתו זו של יעקב, בראיית פני יוסף, היתה שמחה ועונג נעלה ביותר ¹⁶ דוקא במצרים ערות הארץ — כיתרון האור מתוך החושך. ומכיון שכן, שאלת הצ"צ וכן ארי-כות מענה אדה"ז — טעונות ביאור.

ה. והביאור בזה:

"מצרים" הוא מלשון מצרים וגבר-

(12) ויגש מה, כ"ז.

(13) אף שבפשטות הטעם כי בתחלה לא האמין להם, ורק אחרי ש"סימן מסר להם כו' " האמין להם — הרי מזה שהכתוב מספר (לא רק שמסר להם סימן (סתם) אלא גם) מה הי' הסימן ("במה הי' עוסק כשפירש ממנו בפרשת עגלה ערופה") — ענין של לימוד התורה, מוכח כפנים.

(14) שם מה, ל.

(15) אלשיך שבעה ערה ¹¹. אוה"ח מה, ל. ש"ך עה"ת שם.

(16) ראה פרש"י וישב לו, לה. ויגש מה, כז. מה, ל.

תורה אפשר להגיע גם במצרים לבחי' "ויחי", ועדיין אין בזה נתינת טעם ל"ויחי" . . במצרים" באופן של מבחר שנות חייו.

(ב) כיון שהצ"צ הי' אז בגיל אשר רק ממורו שמע פי' הבעה"ט, למה הביא אדמוה"ז דרשת רז"ל עה"פ להו' רות לפניו גשנה מ"מדרש — מובא בפרש"י, ולא מפרש"י עצמו? ועכצ"ל שאף שהמובא בפרש"י ג"כ מתרץ השאלה (שלבן הוזכר בהמענה פרש"י) — בכ"ז יתוסף בזה ע"י ההוספה שבמדרש.

(ג) בפרש"י מובא ממרז"ל הנ"ל "לתקן לו בית תלמוד שמשם תצא הוראה", ובמדרש מוסיף ע"ז: "ושיהיו השבטים הוגים בתורה"; וצלה"ב: כוונת אדמוה"ז היתה לבאר איך ש-מבחר שנותיו דיעקב היו במצרים — ומה מוסיף בזה ע"י הענין "שיהיו השבטים הוגים בתורה" ¹⁰?

ד. ויובן בהקדם תוספת ביאור בשאלת הצ"צ:

לכאורה אין לתמוה על עצם הדבר, אשר מבחר שנותיו של יעקב היו דוקא הי"ז שנים האחרונות שלו שהי' ביחד עם יוסף, כי מובן ופשוט ש-עיקר שמחתו של יעקב, "בחירי ה' אבות", היתה עי"ז שראה יוסף חי ומתנהג כבנו, עומד בצדקתו גם לאחר המצאו זמן ארוך בארמ"צ ¹¹.

וזה גם מובן מדברי רש"י בביאור

(10) גם: למה בחר בהגירסא "ושיהיו השבטים" הוגים בתורה" (כביל"ש, תנחומא באבער (וכן הובא ברבינו בחי')) ולא "לומדים כו' " (כבב"ר כאן) או "שיהא חלמד (את השבטים)" (תנחומא כאן)?

(11) ראה ב"ר ויגש (צו, ג), אלשיך ויגש (מה, כו).

אפשר להתעלות גם במצרים לבחי' ויחי' — חיים אמתיים.

והטעם: התורה מושרשת בעצמותו ית' ²², ולכן כשם שעצמותו ית' הוא למעלה מכל הקצוות דמיון, ע"ז הוא בתורה, שגם בהמשכתה למטה, בכל המדרג' שלה — גם כשנסעה וירדה כו' עד שנתלבשה בדברים גשמיים ועניני עוה"ז ²³ — ה"ה בבחי' בלי גבול ²⁴.

ולכן בכוח הלימוד והדביקות בתורה, שע"ז מתייחד עמה ביחוד נפלא כו' להיות לאחדים ומיוחדים ממש מכל צד ופנה ²⁵, להעלות את האדם מכל המדידות והגבלות של העולם, לבטל את ההעלם וההסתר ד' מצרים.

ולכן: מכיון שאת יהודה שלח (יעקב) לפניו גו' — התקין לו בית תלמוד שתהא שם תורה ²⁶, הרי לא ה' בביתו למצרים ירידה בעבודתו, כי לא ה' נתון תחת המצרים וה' גבולים דארץ מצרים.

ולכן אפשר שמבחר שנותיו יהיו (גם) כשגר בארץ מצרים.

ו. ולבאר איך דוקא שנים אלו הן "מבחר" שנותיו — מובאת דרשת

(22) ראה תניא שם: כאלו נתן לנו את עצמו כביכול. וכהפי' הידוע (לקוית' שלח מה, סע"ד. אוה"ת יתרו ע' תתקצ"ב) במרו"ל (שבת קה, א): "אנכי נוטריקון אנא נפשי כתבית יבית" (בגירסת הע"י).

(23) תניא ס"ד.

(24) כמש"נ (איוב יא, ט) ארוכה מארץ מדה גו'. ראה בארוכה י"ה והוא כחתן תרנ"ז.

(25) תניא ס"ה.

(26) להעיר מלקוית' מסות ס"ג ד' יעקב הוא בחי' תורה. עיקר גילוי בחי' אמת.

ליום ²⁷ — ארץ שאינה נותנת מקום לגילוי אלקותו ית' הבלתי בע"ג; ועוד יותר: היא "ערות הארץ", מקום החטא ²⁸ והקליפות המעלימים ומסתיי' רים על כל ענין אלקי בכלל.

תכלית עבודת האדם היא: לצאת ממצרים וגבולים אלו, היינו שיורגש אצלו גילוי אור האלקי הבלתי בע"ג, שע"ז יתעלה לעבוד את ה' בלי כל מדידות והגבלות ²⁹.

וזה היא נקודת שאלתו של הצ"צ לאדמוה"ר: הן אמת, שדוקא בי"ז שניו האחרונות בא יעקב לשמחה ועונג רוחני במדרג' נעלית כזו, שלא הגיעה אליו עד אז; אבל לאידך, הרי ירידתו למצרים, מצרים וגבולים ו"ערות ה' ארץ", פועלת העלם והסתר (ועכ"פ הגבלה) בתכלית ושלמות עבודתו ית' — לצאת לגמרי מהגבלות העולם, כ"א הרגשת אלקותו ית' שלמעלה מן הטבע ³⁰ — ומצד זה איך אפשר ש"שנות חייו ועבודתו במצרים נקראו מבחר שנותיו? ובפרט בערך שנות חייו בארץ ישראל מקום מתאים לקדו' שת עולה תמימה — קדש קדשים ³¹.

ועל זה בא מענה אדמוה"ר, שיעקב "התקין לו בית תלמוד" במצרים, וע"י התורה הנה גם במצרים ה' המצב באופן של "ויחי" ("געלעבט") — ע"י למוד התורה, המגביר את האדם ה' לומד למעלה מכל מדידות והגבלות.

(17) ת"א מס, סע"ד. נו, סע"ג ובכ"מ.

(18) ראה פרש"י לך יב, יט. אחרי מות יח, ג.

(19) ראה תניא פמ"ו. ת"א לח, סע"גד.

עא, ג ואילך. ובכ"מ.

(20) ראה לקו"ש ח"ו ע' 29 ואילך.

(21) פרש"י תולדות כו, ב.

מציאות של "חשך" גם לגבי האור, וצריך האור להפכו ועי"ז גם בא יתרון האור כו'.

ועפ"ז בנדודי, בפ"י הפסוק "ויחי יעקב גוי בארץ מצרים", שע"י ה"י רידה למצרים "זכה לבחי' ויחי כו' הנמשך מן החשך" (ולא שבהיותו ב" מצרים מקום החושך, היתה ניכרת לאחרים מעלת ה"חיים" שלו, שהיו גם שם בתכלית העילוי) — הרי מובן שהוא לפי ביאור הב' הנ"ל.

ה. עפ"ז י"ל שאדמוה"ז דייק להו" סיף בתשובתו מהמדרש " . . ושיהיו השבטים הוגים בתורה" בכדי לרמוז לביאור זה ד"יתרון האור הנמשך מן החושך".

דהנה האבות הם בחי' אצילות, והשבטים — "מלשון המשכה כמו כוכבא דשביט" ²⁹ — הם בי"ע ³⁰. ולכן בנוגע ליעקב עצמו, לגבי מדריגתו מדרי' האצילות (היינו האור הבלתי מוגבל) אין שום מציאות בהחושך וה" העלם של מצרים ³¹.

ולכן מביא אדמוה"ז מהמדרש: " (שתהא שם תורה) ושיהיו השבטים הוגים בתורה" — כי מכיון שהשבטים הם בי"ע ³², עלמין דפרודא ומקום ה"י

רז"ל (עה"פ "להורות לפניו גשנה") ממדרש עם ההוספה "ושיהיו השבטים הוגים בתורה" (כנ"ל ס"ג).

והביאור: באותו הפסוק והענין ש"שאל הצ"צ בהיותו ילד — ביאר בגדלותו ³³ "ויחי יעקב בארמ"צ שבע עשרה שנה . . שבע עשרה כמספר טוב, דהיינו ע"י שבע עשרה דמצרים זכה לבחי' ויחי לראות טוב כי יתרון האור נמשך מן החשך". והיינו, שע"י הירידה למצרים זכה ליתרון האור הנמשך מן החשך.

ז. והנה ב"יתרון האור מן החשך" יש ב' פירושים — אופנים ³⁴: א) מקום החושך מואר ע"י האור. וכל שהחושך גדול יותר — ניכרת יותר מעלתו של האור וכחו הבלתי-מוגבל לפעול גם במקום של חשך גדול כזה. ב) החושך עצמו מואר ונהפך לאור ועי"ז נעשה יתרון בהאור, שנמשך בהאור בחינה נעלית יותר שאינה בהאור מצד עצמו.

וההפרש שבין ב' ביאורים אלו: לפי ביאור הא' ב"יתרון האור מן החושך" אין הכוונה שלגבי האור עצמו יש בפועל מציאות של חושך (שעל ידה ניכר יתרונו של האור) — דמכיון שהוא אור בלתי מוגבל ובמילא מאיר בכל מקום גם במקום החושך, הרי שמלכתחילה א"א לתאר כלפי האור מציאות של חשך — והכוונה ב"יתרון האור מן החושך" היא מצד המקום שהוא חשוך (לולא התפשטות האור) ומצד הרואה שהוא בגדר אור וחושך; משא"כ לביאור הב' שיתרון האור נמשך מן החושך עצמו, הרי ישנה

(27) אוה"ת ויחי שנה, סע"א.

(28) ראה מקומות שנשמנו בספר הערכים — חב"ד כרך ב' ע' תקפ"ב.

(29) תו"א ס"פ ויצא.

(30) תו"א שם. לקו"ת צו יו, ב. ובכ"מ.

(31) וע"ד שנת' בלק"ש ח"ו ע' 198

ואילך, דלגבי מדריגת משה (מצד עצמו) — ראית המהות, אין שיך האופן ד"דירה בתחתונים" מצד בירור גה"ב ויצה"ר (וראה הערה 28 שם). ולהעיר גם מתו"א ס, ב.

(32) בביאורו ויחי (כס, ו ואלך) ואור התורה (בראשית כרך ה' תתקצא, א ואילך. כרך ו' תתשכא, א ואילך) מבאר הענין ד"ויחי יעקב בארמ"צ י"ז שנה" מצד החיבור דיעקב ויוסף, "לפי שכל עיקר חיי רוחו של יעקב הוא רק בחי' התגלות האור להברית מקצה העליון לקצה התחתון, ויוסף, בחי'

מלכתחילה — אבל עי"ז ש"התקין לו בית תלמוד שתהא שם תורה ושי"ז) יהיו השבטים הוגים בתורה, פעל שגם הוא "זכה לבחי' ויחי . . יתרון האור הנמשך מן החושך".

ובדוגמת הידוע שע"י עבודה בבי"ע — מוסיפים אור באצילות.

ט. עפי"ז גם יובן הטעם מה ש' אדמוה"ז לא אמר ביאור זה בפירושו (במשל המובן בגיל הצ"צ), כ"א ברמז: סדר עבודת האדם צ"ל באופן ישר: "סוד מרע (חשך) ועשה (עבודה באופן ובדבר שהוא מלכתחילה עלול ומוכשר להיות) טוב (אור)" 35;

ואף שע"י עבודת האדם באופן של נסיונות — כשיש לו מניעות ועיכובים בקיום התוהמ"צ והוא מתגבר עליהם ועומד בנסיון — הוא מתעלה לדרגה גבוהה כזו, שלולא הנסיון לא הי' מגיע אליו 36; ויתירה מזו מצינו בעבודת התשובה, שע"ז מהפך זדונותיו לז' כיות 37 נעשה יתרון האור מן החושך באופן הב' —

הרי כ"ז הוא רק בדיעבד, כשהוא למקום סכנה רוחנית ועמד בנסיונו, עי"ז מתעלה בעבודתו ביתר שאת ושלא בערך ממדריגתו הקודמת; ועד"ז אדם שכבר חטא, ר"ל, הנה ע"י תשובתו השלימה עד ש"זדונות נעשו לו כ' זכיות", הוא זוכה לעילוי זה שאמרו רז"ל 38 "במקום שבע"ת עומדין אין צ"ג יכולין לעמוד שם".

חושך, הרי ע"י לימודם בתורה בארץ מצרים 39 פעלו להאיר את החושך גופא שהוא בחי' מציאות לגביהם, וע"י ש' הפכו את החושך לאור נמשך להם "יתרון האור הבא מן החושך" עצמו 40, כנ"ל.

ואף שיתרון האור הזה לא הי' ביעקב מצד עצמו — כי לגבי' לא הי' חשך

יסוד כו', הוא המביא וממשיך "תולדות יעקב" מאצילות לבי"ע, וראה אוה"ת ויחי (שפ"ב) דע"י המשכת יוסף בבי"ע נעשה התהפכות חשובה לנהורא, עי"ש.

וי"ל דיש יתרון בזה "שהיו השבטים כו' — כי יוסף, מכיון שענינו להמשיך עניני יעקב בבי"ע (ראה במקומות הנ"ל דבירור יוסף) הוא "להעלות מבריא לאצי' להיות בבחי' אצי' ממש", אין בזה אמיתית יתרון האור מן החושך; משא"כ השבטים, שהם בבי"ע ועבודתם כירור מעולם הפירוד, ביטול היש (ראה במקומות הנ"ל), הרי עי"ז נעשה אמיתית יתרון האור מן החושך עצמו. (ראה אוה"ת ויחי שנו, רע"ב: דע"י שעושים מהרע טוב נעשה הטוב ביתר שאת כו' לכן דוקא ע"י ויחי יעקב בארמ"צ י"ז שנה זכה לבחי' טוב כו').

וראה לקו"ש ח"ו ע' 31 ואילך, דהטעם מה שאחרי מיתת יוסף הותחלה ירידה חדשה ו"כאלו אותו היום נכנסו למצרים" — כי כ"ז שיוסף חי עדיין היתה ברכתו של יעקב במצרים.

33 עפי"ז יש לבאר מה שבחר אדה"ז בהגריסא "הוגים בתורה" (ראה לעיל הערה 10) — יז הענין דיתרון האור מן החושך בלימוד התורה גופא הוא ע"י יגיעה, כי ע"י החשך וההעלם על אור השכל בא לעומק השכל, וכידוע במעלת לימוד תלמוד בבלי על תלמוד ירושלמי (ראה שערי אורה ד"ה בכ"ה בכסלו פג"ד ואילך, ד"ה ואברהם זקן, ויתן לך תרס"ו (בארוכה). ד"ה אמר רבא חייב איניש לבסומי תש"ת פ"א ואילך).

34 ועפ"ז יומחק לשון אדה"ז: "להורות לפניו גשנה, אז מען לערנס תורה חזקת מען נעהנטער צום אויבערשטן ב"ה" — דהיינו ששייך שיהי' רחוק וע"י התורה נעשה קרוב.

(35) תהלים לז, טו.

(36) לקו"ת ראה יט, ב ואילך. דרמ"צ

קפה, ב ואילך, ועוד.

(37) יומא פו, ב.

(38) ברכות לז, ב. וראה סה"מ תש"ט

ע' 183 בהערה שם.

אבל אל יעמוד אדם במקום סכנה יי, אסור להעמיד א"ע לכתחילה במצב של נסיונות ובמקום שעלול לבוא לידי חטא, ועאכ"כ שלא לחטוא בפו"מ ע"מ לשוב יי, ולא עוד אלא שמתפללים בכל יום יי: "ואל תביאינו לידי נסיון" — שגם מלמעלה לא יביאותו לזה.

ולכן אין מקום לבאר לקטן, שהוא עדיין בגיל החינוך, את המעלה הבאה ע"י התעסקות בהחושך בכדי להפכו לאור; כ"א אדרבה, צריכים להסבירו העבודה דסור מרע.

ולכן לא אמר אדמוה"ו להצ"צ את הענין כ"א ברמו; אלא שאח"כ פירש וביאר הצ"צ בעצמו את גודל העילוי שנעשה ע"י הירידה לגלות מצרים ע"י יתרון האור הנמשך מן החושך דוקא.

י. ההוראה הכללית בעבודת ה' ב' סיפור הנ"ל:

אעפ"י שיעקב אבינו, בבואו לארמ"צ זכה לשמחה ועונג גדול מזה שיוסף וב"ב מתנהגים גם שם בדרך הישר — עכ"ז תמה הצ"צ איך יתכן לומר ששנים אלו שנמצא בהמצרים והגבולים דארץ מצרים תהיינה "מבחר" שנותיו, והיינו משום — שתכלית הכוונה בירידת הנשמה היא, שהאדם ע"י עבודתו מ' לכתחילה לא יהי' במצרים וגבולים יי, יברח בחפזו תיכף מארץ מצרים.

לאידך גיסא: באם כבר נמצא במצור וגבול ואינו יכול לברוח משם — עבודתו היא — ששם יהי' "מבחר שנותיו".

וסדר העבודה וההוראה איך להגיע לזה, מבוארים במענת אדמוה"ו:

בפשטות המענה שלו, היא הוראה לאלו שעבודתם היא בסדר ה"ישר" — "עשה האלקים את האדם ישר" יי, דאף אלו שמצד גזירה העליונה ושלחותם בעלמא דין נמצאים הם במצרים וגבול לים דעוה"ו, אפילו באם זהו במקומות כאלו שבעוה"ז גופא הם בבחי' "ערות הארץ" — עליהם לדעת שעבודתם היא (לא רק למנוע הירידה, ח"ו, אלא גם) לעשות דירה לו ית' בתחתונים יי, המ' שכת העצמות הבלתי בע"ג, גם ב' המצאם בתוככי המצרים והגבולים של "ערות הארץ" — והעצה היעוצה לזה היא: התורה, שע"י לימוד התורה, שהיא גילוי חכמתו ורצונו ית' שלמע' מהגבלות ושינויים, ניתן הכח להתעלות מעל למצרים וגבולים כנ"ל; ולא זו בלבד ש"מצרים" לא תגבילו ותורידו ח"ו, אלא אדרבה לזכות לבחי' "ויחי" . . (געלעבטש — חיים אמתיים) בארץ מצרים".

יא. אולם כ"ז הוא להולכי ישר, שע"י עבודתם בלימוד התורה אינם נתונים מעיקרא תחת שליטת המצרים וגבולים דארמ"צ;

אבל אלו שחטאו ופגמו ועברו את הדרך, ר"ל, שלכאורה כבר נפלו תחת השליטה של המצרים וגבולים דארמ"צ, איך אפשר להם להגיע לבחי' "ויחי" גו' ?

באה ההוראה בתשובת אדמוה"ו ב' דרך רמז: אין להתייחס ח"ו, כי ע"י עבודת התשובה, שהיא היגיעה וה' עבודה במקום החושך גופא, הרי לא זו

(43) קהלת ז, כט.

(44) כמבואר בכ"מ (המשך רס"ו בתחלתו. ועוד) וב"דירה" נמצא כל העצם (וכמו בדירת האדם שעצמותו דר בהיריה).

(39) שבת לב, א.

(40) משנה סוף יומא. וראה תניא פכ"ה.

(41) נוסח ברכת השחר.

(42) להעיר מרמב"ם הל' דעות רפ"ו.

בלבד שע"ז הוא יוצא ממקום החושך, אלא שהוא עוד פועל ע"ז להיות יתרון האור מן החושך, באופן הכי נעלה, כנ"ל.

ומכיון שאמיתיות העילוי ביתרון האור נמשך מן החושך עצמו, אולי יטעה ההולך ישר לומר אלך ואעבוד עבודתי שם —

לכן רמז אדמוה"ז עילוי זה, ולא אמרו בפירוש, שזה בא להורות שאין זו הדרך הישרה שיבור לו האדם; ואדרבה "האומר אחטא ואשוב — אין מספיקין בידו לעשות תשובה"⁴⁰, שהוא נופל גם ממדרג' הקודמת.

יב. ואם יטעון הטוען: למה יגרע חלקו — שלא יוכל להגיע ליתרון אור הנמשך מן החושך באופן נעלה — משום שהוא הולך בעבודתו בדרך ה"ישר"? —

גם התשובה לטענה זו מרומזת ב"מענת אדמוה"ז: כמו שנת"ל, שמצד

דרגת יעקב עצמו לא הי' שייך לגילוי דיתרון האור מן החושך עצמו, בכ"ז ע"י ההתעסקות שלו ש"היו השבטים הוגים בתורה" הגיע גם הוא לבחי' "ויחי יעקב" בתכלית העילוי — יתרון האור מן החושך עצמו;

עד"ז בעבודת כאו"א: על ידי ה' התעסקות עם אלו הרחוקים עדין מה' ותורתו, לקרבם ולעשותם בע"ת, הנה ע"י שפועל בהזולת העילוי דתשובה, יש לו חלק ביתרון האור של חבריו". ועל ידי כל זה מקרבים ביאת המשיח ד"א, אתא לאתבא צדיקיא בתיובתא"י.

(משיחת ש"פ ויחי, תשל"ב)

(45) כידוע כפי ד"שנים אוחוזין בטלית' (הובא בכש"ס (הוצאת קה"ת) הוספות כד, ב), ולהעיר ממרז"ל (ב"ב ט, א) גדול המעשה יותר מן העושה.

(46) ראה זח"ג קנג ב, וראה לקו"ת שמע"צ צב, ב, שה"ש ג, ב.

ו י ח י ב

דבר ש"לכא לפומא לא גליא"!! הרי אפשר לומר, כפשוטו, שגם מלכת־חילה לא ביקש להגיד להם אלא את אשר "יקרא" — יארע להם באותו הזמן ש"באחרית הימים" (וכמה ממאור־רעות אלו גם הגיד להם בהמשך דבריו, וכמפורש ברש"י להלן).

(ג) כיון שפירוש זה מביאו רש"י — שלא בא אלא ל"פשוטו של מקרא" — צ"ל שכל זה מוכרח גם בפשוטו של מקרא.

ב. והביאור בזה: כיוון שאמר להם "האספו ואגידה לכם גו' באחרית ה"ימים", ואח"כ אומר פעם שני' "הקבצו ושמעו גו'", מוכח שבשני ענינים נפ"דים מדבר וחלוקים הם זמ"ז עד כ"כ שצ"ל אסיפה בפ"ע מיוחדת לכאור"א. ומובן שאמירתו השני' ("הקבצו ושמעו") מכוונת להסמוך לה בפרשה, אבל לא אמירתו הראשונה ("האספו ואגידה") שהיא לפני פניו. אבל עפ"ז למה סתם הכתוב ולא פירש מה הי' ברצונו להגיד — ולמה לא הגיד? ע"ז אמרו רז"ל "ביקש יעקב לגלות לבניו קץ הימין" — ולא גילה מפני ש"נסתלקה ממנו שכינה" (ולכן לא נכתב זה בתורה), ולפיכך חזר ואמר להם "הקבצו (באופן אחר, לא כ"האספו" ש"היא בהכנה לשמוע דברים הנאמרים בהשראת השכינה) ושמעו גו'".

אמנם עדיין דרוש ביאור: כפל הלשון שבכתוב זה משמיענו שרצה לומר להם דבר שבפועל לא אמרו

א. על הכתוב: "ויקרא יעקב אל בניו ויאמר האספו ואגידה לכם את אשר יקרא אתכם באחרית הימים הקבצו ושמעו גו'" ארז"ל: (הובא בפרש"י בשינויים — כדלקמן ס"ח): "ביקש יעקב לגלות לבניו קץ הימין ונסתלקה ממנו שכינה".

וצ"ל מנ"ל שפירוש הכתוב ש"ביקש יעקב לגלות לבניו קץ הימין", לכאורה, פשוטו של מקרא ב"אגידה לכם" הוא הברכות וענינים הכתובים להלן ב־פרשה.

יש מפרשים: שההוכחה היא מה"מלים "באחרית הימים", שמובנן הוא קץ הימין, וכדמצינו בתנ"ך, שהלשון "אחרית הימים" פירושה קץ הימין.

אבל קשה לומר כן:

(א) אין זו הוכחה מספיקה כיוון ש"אחרית הימים" לא בכל מקום פי' רועה "קץ הימין"; וכמו בדברי בלעם מצינו לשון זו "לעמך באחרית הימים" — ומדבר בדוד⁵.

(ב) אפילו אם נאמר שכאן "באחרית הימים" כוונתו לקץ הימין — מהי ה"הוכחה שיעקב ביקש "לגלות" זה לבניו, היינו להודיעם מתי יהי' "קץ הימין"

(1) פרשתנו מט, א"ב.

(2) פסחים נו, א.

(3) גוי'א וש"ח (בפירושם עה"ת) עה"כ וראה מהרש"א פסחים שם.

(4) ואתחנן ד, ל. ישע"י ב, ב. ירמ"כג, כ.

(5) בלק כז, יד. פרש"י שם כז, יז. ומש"כ שם (כז, יט) על מלך המשיח אומר — לא קאי על לעסה, כ"א על אדום.

(6) יל"ש ישע"י רמז תקנ. וראה גם סנה' צט, א. קה"ר פ"ב, י"ד.